

ERNEST HEMINGWAY

STAŘEC A MOŘE

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Žralok je rychle dohnal odzadu, a když se vrhl na rybu, viděl stařec jeho otevřenou tlamu a podivné oči a slyšel cvaknutí jeho zubů, když se zahryzl do rybího masa těsně nad ocasem. Žraločí hlava vyčnívala z vody a jeho hřbet se vynořoval a stařec slyšel, jak se na jeho velké rybě trhá kůže a maso. V tom okamžiku stařec vrazil harpunu žralokovi do hlavy v těch místech, kde spojnice mezi očima protínala čáru, táhnoucí se mu od nosu přímo vzad. Ty čáry nebylo ve skutečnosti vidět. Bylo vidět jen těžkou špičatou modrou hlavu a veliké oči a cvakající, dravě chňapající hltavé čelisti. Ale v těch místech má žralok mozek a stařec ho tam zasáhl. Zasáhl ho svými krví pomazanými rukama a vbodl mu tam dobře mířenou harpunu ze všech sil. Vrazil mu ji tam bez naděje, ale odhodlaně a s naprostou škodolibou nenávisť. Žralok se převalil a stařec viděl, že mu v oku vyhasl život. A pak se převalil ještě jednou a zamotal se do dvou kliček provazu. Stařec věděl, že je mrtev, ale žralok to nechtěl uznat. Převrácený na záda mrskal ocasem a cvakal čelistmi a rozrýval hladinu jako rychlý motorový člun. Voda zbělela úderem jeho ocasu a tělo mu ze tří čtvrtin vyčnívalo nad vodu, když se provaz ztuhla napjal, zadrnčel a pak praskl. Žralok zůstal chvilku klidně ležet na hladině a stařec ho pozoroval. Pak se velmi pomalu potopil.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je ze závěrečné části knihy, kdy má stařec rybu ulovenou a při cestě domů bojuje se žraloky.

Knihy vypráví o starém rybáři Santiagovi, pro kterého je rybaření jedinou obživou. Starci se ovšem dlouho nedaří chytit větší rybu, a proto je ostatním rybářům k smíchu. Aby toho nebylo málo, tak s ním na moře, kvůli zákazu svého otce, přestane jezdit velký pomocník, chlapec Manolin.

Stařec má ovšem svoji hrdost a rozhodne se všem dokázat, že stále dokáže chytit velkou rybu. Druhý den ráno se proto na moři vydá dál, než kdy byl. Kvůli svým zkušenostem ví, že pokud chce chytit velkou rybu, musí udice spustit do velkých hloubek.

Za nějakou dobu zabere opravdu velká ryba. Jenomže má spoustu sil, a stařec ji proto nemůže ulovit. Zápasí s ní dva dny bez spaní a způsobí si drobná zranění. Rybář je ovšem rozhodnut, že nepovolí a rybu zabije, nebo že zabije ryba jeho. Po dvou probdělých nocích ryba ztrácí sílu a Santiago ji uloví. Zjistí, že je to mečoun a je několikrát větší než loďka.

Stařec ulovenou rybu přiváže k loďce a vydá se domů. Jenže krvácející ryba přivábí několik žraloků. Rybář se s nimi snaží bojovat, ale nemá šanci a žraloci mu rybu do posledního drobečku sežerou. Zůstane jenom kostra, se kterou se v noci vrátí do přístavu a vyčerpán odejde do svého domu. Ráno ho v posteli objeví chlapec, počká, až se probudí, a potom mu povídá, kolik lidí se shromáždilo kolem obří kostry. Lidé kostru ryby obdivují a on na sebe může být hrdý.

- **téma a motiv**

téma: lov ryby

motivy: žralok, maso, stařec, krev

- **časoprostor**

prostor: kubánská vesnice, moře poblíž hlavního města Kuby Havana

čas: 1. polovina 20. století

- **kompoziční výstavba**

Příběh je vyprávěn chronologicky.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, novela

- **vypravěč**

střídání er-formy (vypravěč) s ich-formou (rozmluvy Santiaga s chlapcem, s rybou a se sebou samým)

- **postavy**

stařec Santiago – kubánský rybář velice pevné vůle a skromné povahy, který musí tvrdě pracovat, aby se uživil

chlapec Manolin – velmi obětavý, laskavý, pomocník při rybolovu, který má rád starce

- **vyprávěcí způsoby**

pásmo vypravěče v er-formě

- **typy promluv**

žádné, pouze pásmo vypravěče

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

onomatopie *cvaknutí, zadrnčel*

odborný výraz *harpuna*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

epiteton *podivné oči, těžká špičatá modrá hlava, dravě chňapající hltavé čelisti*

eufemismus *mu v oku vyhasl život*

personifikace *žralok to nechtěl uznat*

přirovnání *rozrýval hladinu jako rychlý motorový člun*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

1. polovina 20. století

Ernest Hemingway (21. 7. 1899, USA – 2. 7. 1961, USA)

- americký spisovatel, novinář, povídkář, dramatik
- miloval přírodu, lov a dobrodružství
- čelní představitel Ztracené generace
- hrál na violoncello, boxoval
- po absolvování základní školy se stal reportérem kansaského listu Star
- byl velmi ovlivněn válečnými událostmi
- hned po vypuknutí 1. světové války vstoupil do italské armády jako dobrovolník ambulancních sborů Červeného kříže
- byl těžce raněn
- španělské občanské války se zúčastnil jako reportér
- válečný zpravodaj v Číně
- za druhé světové války pobýval na Kubě a vyhledával německé ponorky v Karibském moři
- jeho postavami jsou muži – stateční, cílevědomí, ctižádostiví, staví je do kritické mezní situace, zkouší, jak to hrdinové vydrží a jak se zachovají
- způsob psaní: metoda ledovce → podstatné je to „pod vodou“ (cílem si to domyslet)
- v roce 1953 získal Pulitzerovu cenu
- v roce 1954 dostal Nobelovu cenu
- ve svých dílech vystupuje pod pseudonymem Nick Adams
- v roce 1961 pravděpodobně spáchal sebevraždu (zastřelil se puškou) – někdy smrt vysvětlována jako nehoda při čištění hlavňe

Sbohem, armádo – román s autobiografickými prvky. Vypravěčem je americký poručík Frederic Henry, který sloužil za první světové války v italské armádě

Komu zvoní hrana – román z občanské války ve Španělsku

Pátá kolona – jediné drama, které Hemingway napsal. Tematicky vychází ze zkušeností ze španělské občanské války.

- **literární / obecně kulturní kontext**

- představitel americké meziválečné prózy
- představitel „ztracené generace“

ztracená generace:

- skupina spisovatelů narozených kolem roku 1900
- spisovatelé zažili první světovou válku a zobrazovali ji ve svých dílech
- vyjadřují pocity vojáků po návratu z války (vrátili se duševně zmrzačení a měli problémy se zařazením se do společnosti)
- pro autory jsou typické životní postoje, kterými dávají najevo nesouhlas a nedůvěru ke společnosti, často staví své hrdiny do velmi nebezpečných situací, kde musí prokazovat svůj charakter
- základními tématy jsou zklamání a skepse, rozklad lidských a společenských hodnot, hledání východiska v útěku do přírody nebo kultury

Erich Maria Remarque:

- vl. jménem Erich Paul Remark, Němec
- odešel jako dobrovolník do 1. světové války, roce 1918 byl raněn
- zajímal se o automobilové závody a nějaký čas i aktivně závodil
- po nástupu fašismu v Německu v roce 1933 se dostal na seznam zakázaných autorů

- v roce 1938 byl zbaven německého občanství
- nacistická propaganda prohlásila, že byl doopravdy Paul Kramer (Remarque pozpátku) Žid, který se nezúčastnil 1. sv. války, a tudíž ji nemůže popisovat
- v roce 1939 odjel do New Yorku, kde získal americké občanství
- oženil se s bývalou manželkou Charlieho Chaplina
- do vlasti se nikdy nevrátil (styděl za to, čeho jsou Němci schopní)
- díla: *Na západní frontě klid, Miluj bližního svého, Tři kamarádi*

Romain Rolland:

- Francouz, prozaik, dramatik, esejista, hudební historik a literární kritik
- nositel Nobelovy ceny za literaturu (1915)
- pracoval v nově vzniklém Červeném kříži
- profesor dějin umění a dějin hudby
- kritizoval fašismus
- propagoval Sovětský svaz a jeho socialistickou formu vlády
- díla: *Jan Kryštof, Petr a Lucie, Dobrý člověk ještě žije*

William Faulkner:

- Američan, prozaik, básník, scenárista
- nositel Nobelovy ceny za literaturu (1949)
- absolvoval letecký výcvik
- v roce 1918 byl poslán s Královským letectvem do Francie, kde byl při cvičném letu raněn
- obránce práv černochů
- celý život hájil právo umělce na soukromí
- díla: *Absolone, Absolone, Pobertové, Vojákův žold*

John Steinbeck:

- Američan
- nositel Nobelovy ceny za literaturu (1962)
- nositel Pulitzerovy ceny (1940) – prestižní americké žurnalistické a umělecké ocenění
- prokazuje zájem o sociální problémy
- díla: *O myších a lidech, Hrozny hněvu, Na východ od ráje*

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

většina příběhu se odehrává na moři, kde stařec Santiago rybaří a zápasí s rybou

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Opovrhování lidmi, kterým se nedaří, je dnes běžné. Závist je dnes také běžná. Lidská hrdost a víra ještě nevymizely, proto je dílo určitě aktuální.

- **pravděpodobný adresát:**

Kniha má oslovit všechny generace lidí. Starší generaci kvůli zobrazení, že staří lidé nejsou zbyteční, ale dokážou spoustu věcí. Mladší generaci kvůli zobrazení chování a úcty mladšího ke staršímu.

- **určení smyslu díla:**

Novela řeší problém lidského přesvědčení a nezdolnost lidské odhodlanosti. Hlavní myšlenkou tohoto díla je ukázat na neustálý boj člověka s přírodou. Smyslem je poukázání na lidskou statečnost a velkou duševní sílu.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

- poslední kniha, kterou napsal (1952), získal za ni Nobelovu cenu

- **tematicky podobné dílo:**

Daniel Defoe – *Robinson Crusoe*: fyzicky zdatný muž je nucen postarat se sám o sebe

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací:**

Americký film *Stařec a moře* z roku 1958 je na ČSFD hodnocen 74 %.